

Examples of economization of law enforcement a lot, it's extremely effective, as evidenced primarily level of technology. Indeed, only feeling safe person can do to create a new product.

Key words: *society, crime, criminal law, criminal procedure, the economy, market, promote, applicant, informant, remuneration, fund.*

УДК 343.791

П. В. Горбенко

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті розкрито деякі напрями використання відомостей, отриманих під час конфіденційного співробітництва оперативними підрозділами Національної поліції. Визначено, що основою побудови таких відносин є дотримання прав і свобод громадян, та потреба в стимулюванні їх позитивної активності для забезпечення завдань кримінального провадження, які обумовлюють ефективність використання допомоги громадян у зазначених діях. Підкреслено перспективність подальшого дослідження використання конфідентів в агентурно-оперативній роботі Національної поліції.

Ключові слова: *конфіденти, конфіденційне співробітництво, оперативні підрозділи Національної поліції, оперативна інформація.*

Постановка проблеми. Слушною, на наш погляд, буде думка відносно того, що практика діяльності оперативних підрозділів Національної поліції передбачає використання негласних можливостей під час попередження, припинення й розслідування злочинів та інших протиправних дій, розвідувально-підривних зазіхань проти України, розшуку злочинців та осіб, безвісно зниклих. Інформація, що має оперативний інтерес, головним чином, необхідна при виявленні й розслідуванні тяжких й особливо тяжких злочинів, насамперед, навмисних убивств, убивств за замовленням, тероризму, бандитизму, розбійних нападів, грабежів, вимагань, шахрайства та інших.

Аналіз наукової літератури, вивчення результатів агентурно-оперативної роботи в правозастосовній практиці оперативних підрозділів Національної поліції України та власний практичний досвід роботи на оперативних посадах свідчать про недостатнє й малоефективне залучення можливостей конфідентів за різними напрямами протидії злочинності. Концептуальні засади деяких проблем конфіденційного співробітництва з оперативними підрозділами Національної поліції та його використання в протидії злочинності, зокрема, особливості використання відомостей, отриманих за допомогою конфідентів висвітлено недостатньо, а тому потребують подальшого аналізу, що й зумовлює актуальність обраної тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливого методологічного й науково-практичного значення щодо особливостей залучення негласних можливостей у діяльності оперативних підрозділів набувають праці В.М. Антонова, М.І. Ануфрієва, Б.І. Бараненка, І.І. Басецького, О.О. Деревягіна, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова,

І.П. Козаченка, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, Е.В. Рижкова, В.Є. Тарасенка, М.А. Погорєцького, І.Р. Шинкаренка, В.В. Шендрика та ін.

Формування цілей. Мета статті полягає в розкритті деяких особливостей використання відомостей, отриманих під час конфіденційного співробітництва оперативними підрозділами Національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності оперативним підрозділам Національної поліції надається право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників [1]. Для такого співробітництва необхідна добровільна згода як оперативного підрозділу органу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, так і громадян, які беруть на себе виконання обов'язків гласних і негласних штатних працівників. Згода громадян на встановлення співробітництва з оперативними підрозділами Національної поліції оформляється, як звичайно, у письмовій формі й може носити постійний чи тимчасовий характер.

Конкретні завдання оперативно-розшукової діяльності виконують посадові особи оперативних підрозділів, які наділені правом здійснення оперативно-розшукових заходів, і які в нормативних документах, науковій літературі та на практиці називаються оперативними працівниками. Крім оперативних працівників, які можуть виконувати свої обов'язки гласно і негласно, до виконання оперативно-розшукової діяльності можуть залучатися й конфіденти, тобто громадяни, які співпрацюють з оперативними підрозділами на конфіденційній основі.

Конфіденційне співробітництво використовується тільки для вирішення визначених законодавством завдань і виконання обов'язків, покладених на органи, що здійснюють оперативно-розшукову.

Загальні засади конфіденційного співробітництва визначаються положеннями ст. 275 КПК України. Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України [2].

При цьому законодавець застосовує термін «інші особи» як узагальнене визначення, що характеризує будь-яких осіб, які сприяють правоохоронним органам при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Розуміючи положення вказаної статті КПК України та виходячи зі змін законодавства щодо діяльності правоохоронних органів, можна стверджувати, що конфіденційне співробітництво – це таємні, негласні відносини, що встановлюються детективами Національного антикорупційного бюро України, оперативними підрозділами поліції, СБУ України та іншими уповноваженими органами з громадянином України, іноземцем або особою без громадянства для отримання на засадах добровільності та конспіративності доказової, розвідувальної, контррозвідувальної, орієнтовної та іншої інформації, що може бути використана для вирішення завдань кримінального провадження.

Законодавець заборонив здійснювати роботу щодо залучення до конфіденційного співробітництва фізичних та юридичних осіб, які не уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та чітко вказав, що залучення таких осіб можливе у випадках, передбачених КПК України. Інструкції, накази, інші відомчі акти (їх частини), які не відповідають цьому положенню КПК України, не є чинними.

Проаналізувавши визначення конфіденційного співробітництва, можна дійти висновку, що існує дві форми сприяння громадян органам Національної поліції, а саме:

- використання інформації, одержаної від конфідента під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- залучення конфідента до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Сприяння осіб правоохоронним органам на конфіденційній основі є суттю агентурного методу, а він, так само становить основний зміст як оперативно-розшукової діяльності, так і кримінально-процесуальної діяльності в частині проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3].

На сьогодні немає єдності думок щодо напрямів використання відомостей, отриманих під час здійснення оперативно-розшукової діяльності в рамках конфіденційного співробітництва. В.Ф. Робозеров, наприклад, вважає, що відомості, одержані з оперативного джерела й представлені слідчому можуть бути використані в таких цілях:

- 1) визначення напряму розслідування кримінальної справи;
- 2) установлення шляхів збирання доказів у справі й визначення конкретних способів їх одержання;
- 3) висунення слідчих версій у справі, а також визначення плану розслідування;
- 4) визначення більш доцільної тактики розслідування справи на конкретному його етапі;
- 5) розробки найбільш оптимальних тактичних прийомів провадження окремих слідчих дій [4, с. 108].

М.І. Костін використання результатів оперативно-розшукової діяльності отриманих під час конфіденційного співробітництва визначає за такими напрямками:

- для безпосереднього використання їх у доказуванні;
- для створення процесуальних умов доказування (як приводи й підстави для порушення кримінальної справи, як підстави для проведення окремих слідчих дій);
- для опосередкованого використання, тобто з метою забезпечення процесу доказування [5, с. 69].

Г.О. Душейко, спираючись на узагальнення наукових досліджень, дійшов висновків, що основними напрямами реалізації оперативно-розшукової інформації, отриманої під час конфіденційного співробітництва, виступає її використання:

- для вирішення питання про порушення кримінального провадження за оперативними матеріалами;
- при прийнятті деяких процесуальних рішень, які не підлягають обґрунтуванню доказами (про затримання підозрюваних, проведення обшуку, обрання запобіжного заходу);
- для вибору конкретних тактичних прийомів здійснення слідчих дій (тактика затримання на місці злочину, огляд, виїмка, обшук, допит підозрюваних і свідків);
- як джерела доказів (за наявності відповідних умов предмети й документи, отримані негласним шляхом, згодом набувають доказового значення) [6, с. 115].

Особливої уваги ці питання набувають, оскільки суб'єктам їх застосування гарантується конфіденційність. З цієї проблеми також немає єдиної точки зору, однак, аналіз положень закону, а також узагальнення наукових досліджень щодо реалізації результатів оперативно-розшукової діяльності, у тому числі, здобутих під час конфіденційного співробітництва, дозволяє виділити такі напрями їх використання.

1. Вирішення питання про порушення кримінального провадження. Стадія порушення кримінального провадження являє собою специфічну стадію кримінального процесу, сутність якої полягає в діяльності з прийняття, реєстрації, розгляду, перевірки заяв і повідомлень про злочин, прийняття рішень про відкриття кримінального провадження. Ця стадія займає особливе положення в рамках кримінального судочинства, оскільки вона передуватиме досудовому слідству й фактично визначає чи буде воно здійснюватися, чи ні [7, с. 75].

Обов'язковою умовою для прийняття рішення про відкриття кримінального провадження, крім належного приводу, є наявність відповідних підстав, тобто така сукупність і якість фактичних даних, отриманих за допомогою конфідентів, що дозволяє зробити обґрунтоване припущення про вчинення чи підготовку до вчинення злочину, наявності ознак певного діяння і його кримінальної протиправності.

У зв'язку з цим особливу актуальність отримує проведення цілеспрямованих пізнавальних дій для залучення певної сукупності відомостей щодо прийняття обґрунтованого рішення, інакше кажучи – інформаційного забезпечення процесу прийняття рішення про відкриття кримінального провадження. Оскільки процесуальним законом заборонено проведення слідчих дій, за окремими виключеннями, єдиною можливістю забезпечити пізнання первісних ознак злочину належить саме заходам оперативно-розшукової діяльності переважно з використанням негласних можливостей.

2. Використання відомостей ОРД, здобутих під час конфіденційного співробітництва при побудові та перевірки версій. Розкриття й розслідування переважної більшості тяжких злочинів має свою специфіку, обумовлену ситуацією, що складається під час розслідування та характеризується крайньою невизначеністю [8, с. 72].

Перехід від імовірного до вірогідного знання – закономірність будь-якого процесу пізнання. Одним з найбільш ефективних методів пізнання

при розслідуванні злочинів, апробованих практикою, є побудова й перевірка версій [9, с. 7], під якими розуміється збудована для встановлення об'єктивної істини у справі інтегральна ідея, образ, що несе функції моделі досліджуваних обставин, містить можливу оцінку наявних даних, слугує поясненням цих даних і виражається у формі гіпотези [10].

Побудові версій завжди передують збір і вивчення інформації для формування певного фактичного матеріалу, що служить підставою версії. При цьому доцільно виходити з того, що версія може ґрунтуватися не тільки на достеменно встановлених даних, але й на неперевіреній інформації. Можливість використання такої широкої інформаційної бази можна пояснити тим, що версії містять можливе знання, певне припущення, а висновки, що випливають з них, носять до їхньої перевірки умовний характер. Ефект, що досягається при побудові версій, залежить від того, наскільки широке коло відомостей про досліджувану подію, у тому числі отриманих під час конфіденційного співробітництва, є в розпорядженні оперативного працівника Національної поліції.

Окрім цього, можливості конфідентів доцільно використовувати й при перевірці версій у процесі розробки окремих осіб та груп, включаючи внутрішньокамерну розробку.

3. Використання результатів ОРД, здобутих під час конфіденційного співробітництва, при організації та проведенні слідчих дій. Правомірність використання результатів ОРЗ для організації та проведення слідчих дій ґрунтується на положеннях ст.10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Вивчаючи питання використання результатів ОРЗ з метою оптимізації тактики оперативно-розшукової й слідчої діяльності, зазначимо, що цей процес має свою специфіку як при провадженні окремих слідчих дій й оперативно-розшукових заходів, так і при розслідуванні окремих видів злочинів. З огляду на єдність думок більшості вчених і практиків [11, с. 59], як загальноприйняте можна прийняти положення про те, що ефективність використання результатів оперативно-розшукової діяльності як при проведенні окремих дій, так і під час розслідування певних видів злочинів, залежить від рівня взаємодії оперативних працівників і слідчих у межах конкретного кримінального провадження.

Наприклад, наявність оперативної інформації, отриманої під час конфіденційного співробітництва дозволяє тактично правильно провести допит і переконати допитуваного дати правдиві показання, провести повторний або додатковий огляд місця події, огляд ділянок місцевості й приміщень, які раніше не були досліджені, орієнтувати на провадження інших видів слідчого огляду, що диктуються обставинами, ужити заходів, спрямованих на поліпшення умов огляду тощо.

Використання відомостей, здобутих під час конфіденційного співробітництва при підготовці й проведенні обшуку або виїмки, також має свої переваги. Аналіз оперативної інформації дозволяє слідчому одержати відомості про об'єкти, які необхідно знайти, їх ознаки, можливі місця зберігання тощо, допомагає слідчому припинити спроби змови зі

співучасниками й свідками, прогнозувати хитрощі, до яких має намір удатися допитуваний, вивчити особливості особистості допитуваного й застосувати на основі отриманих знань найбільш ефективні в цій слідчій ситуації тактичні прийоми.

Інформація, отримана під час конфіденційного співробітництва дозволяє:

а) прогнозувати лінію поведінки особи на досудовому слідстві;
б) припинити спроби змови зі співучасниками й свідками, передбачити дії, до яких має намір удатися підозрюваний (обвинувачений), щоб уникнути покарання;

в) пізнати індивідуальні особливості особистості допитуваного, які можуть бути використані для встановлення психологічного контакту, одержання правдивих показань, вибору тактики окремих слідчих дій [12, с. 58].

4) Використання результатів ОРД, здобутих конфідентами, для оперативного використання та інформування державних органів відповідно до їх компетенції. У процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності можливі випадки, коли реалізація матеріалів, отриманих за допомогою конфідентів неможлива. Передусім це пов'язано із загрозою розшифровки конфідента, або відсутністю чи браком фактичних даних, що в подальшому можуть стати доказами в кримінальному судочинстві. У цих випадках зазначена інформація вводиться до відповідних інформаційно-пошукових систем, наприклад, «Армор» тощо й використовується для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також, у разі необхідності, інформування й компетентних державних органів.

Висновки. Підсумовуючи дослідження напрямів використання результатів оперативно-розшукової діяльності, здобутих під час конфіденційного співробітництва в діяльності Національної поліції, зазначимо, що функціональність отриманої інформації не обмежується тільки вказаними напрямками. Найважливіше функціональне призначення результатів оперативно-розшукової діяльності є їх використання як доказів у кримінальному судочинстві. Важливість проблеми, що розглядається, а також неповна реалізація на практиці можливостей використання результатів оперативно-розшукової діяльності, особливо здобутих під час конфіденційного співробітництва, у процесі доказування – визначає необхідність проведення додаткових досліджень у цій сфері, а також перспективність використання конфідентів в агентурно-оперативній роботі оперативних підрозділів Національної поліції.

Використані джерела:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303.

2. Гласні й негласні штатні та позаштатні співробітники [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://studopedia.su/6_25808_konfidentsiyne-spirbitnitstvo.html/. - Назва з титул. екрану.

3. Гольдберг Н. Проблеми регулювання конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій /

Н. Гольдберг // Національний юридичний журнал: теорія й практика. – 2016. – № 1/2 (17). – С. 100-103.

4. Робозеров В. Ф. Оперативно-розыскная информация в системе судебного доказывания / В. Ф. Робозеров // Правоведение. – 1978. – № 6. – С. 108.

5. Костін М. І. Роль оперативно-розшукової діяльності в доказуванні / М. І. Костін // Часопис Київського університету права. – 2003. – № 4. – С. 69.

6. Душейко Г. О. Організаційно-тактичні основи реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії порушення кримінальної справи : автореф. дис. ... канд. юр. наук / Г. О. Душейко . – Х., 2001. – 205 с.

7. Павлов Е. Ю. Проблемы доказывания в стадии возбуждения уголовного дела / Е. Ю. Павлов // Вестник криминалистики. Отв. ред. А.Г. Филиппов. Вып. 1(9) – М.: Спарк, 2004. – С. 75.

8. Коновалова В. О. Убийство: мистецтво розслідування: монографія / В. О. Коновалова. – Х.: Факт, 2001. – С.72.

9. Ермолович В. Ф. Построение и проверка версий / В. Ф. Ермолович, М. В. Ермолович ; под ред. И. И. Басецкого. – Минск, 2000. – С. 6-7.

10. Ларин А. М. От следственной версии к истине / А. М. Ларин. – М. : Юрид. литература, 1976. – С. 29.

11. Душейко Г. О. Проблеми нормативно-правового регулювання порядку подання матеріалів ОРД органам досудового слідства, прокурору, суду / Г. О. Душейко // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – 2003. – 151/152. – С. 58-60.

12. Кінаш О. Організація окремої слідчої дії – умова законності й ефективності розслідування злочинів / О. Кінаш // Право України. – 2003. – № 2. – С. 59-64.

Стаття надійшла до редколегії 01.12.2016

Горбенко П. В. Направления использования сведений, полученных во время конфиденциального сотрудничества

В статье раскрыты некоторые направления использования сведений, полученных во время конфиденциального сотрудничества оперативными подразделениями Национальной полиции. Определено, что основой построения таких отношений является соблюдение прав и свобод граждан, и потребность в стимулировании их положительной активности для обеспечения задач уголовного судопроизводства, которые обуславливают эффективность использования помощи граждан в указанных действиях. Подчеркнуто перспективность дальнейшего исследования использования конфиденциалов в агентурно-оперативной работе Национальной полиции.

Ключевые слова: *конфидененты, конфиденциальное сотрудничество, оперативные подразделения Национальной полиции, оперативная информация.*

Gorbenko P.V. Use of information obtained during a confidential cooperation

The article deals with some of the uses of the information obtained during a confidential cooperation operational units of the National Police. It was determined that the basis for the construction of such a relationship is respect for the rights and freedoms of citizens, and the need to stimulate their positive activity for the criminal justice problems, which cause the efficiency of citizens' assistance in these activities. Emphasized the prospects for further research in the use of confidants of agent and operational work of the National Police.

Emphasized that the study results intelligence-operational law enforcement practice in the operational units of the National Police of Ukraine and its own research work on practical operational positions indicate insufficient and ineffective involvement opportunities covert apparatus in various areas of combating crime. Grounded, that the conceptual basis of some of the problems of forming secret system operational units of the National Police and its use in combating crime, including especially the use of information obtained through operational contacts in terms of recent changes introduced by the Regulations on the organization of operational activities and covert operative units of the National Police of Ukraine highlighted enough and therefore they require further analysis, which determines relevance of the chosen topic.

It is concluded that the research uses of the results of operational activities obtained through contacts in the operational activities of the National Police should be noted that the functionality of the information received is not limited to the above mentioned areas. The most important functionality of the results of operational activities is their use as evidence in criminal proceedings. The importance of the problem in question and incomplete implementation in practice of opportunities to use the results of operational activities, in the process of proof - determines the need for additional research in this area, as well as perspectives of this category of secret apparatus in intelligence - work of the operational units of the National police.

Key words: *confident, confidential cooperation, the operational units of the National Police, the operational information.*

УДК 343.98

М. А. Готвянська

ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З УТЯГНЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ (ОКРЕМИЙ АСПЕКТ)

У роботі розглянуто обстановку вчинення злочину як елемента криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з утягненням неповнолітніх у злочинну діяльність. Визначено, що для побудови її оптимальної моделі необхідно використовувати комплексний підхід, ураховуючи адміністративно-територіальне, географічне, економічне положення регіону, його соціально-економічно характеристику, специфіку окремих ділянок місцевості, осяжність території у ході реалізації злочинного умислу, національного складу населення, його звичаїв.

Ключові слова: *злочини, пов'язані з утягненням неповнолітніх у злочинну діяльність; криміналістична характеристика; обстановка вчинення злочину.*

Постановка проблеми. Питання злочинності неповнолітніх та її причин, необхідність в адекватних методах її подолання є широко усвідомленою в правових системах багатьох країн, які належать до різних культур та цивілізацій. В історичній довідці «Juvenile justice system structure and process» зазначається, що протягом другої половини 18-го століття діти до 7-ми років уважалися такими, які не можуть мати намірів здійснювати злочини, і тому були звільнені від кримінальної відповідальності. Однак діти у віці 7-ми років поставали перед судом, відбували покарання та навіть приговорювалися до смертної кари [1].